

ALEVİ- BEKTAŞİLERDE DÂRDAN İNDİRME ERKÂNI: KOCAELİ BALÖREN KÖYÜ ÖRNEĞİ

The Ritual of Dârdan İndirme in Alevi-Bektashis: Example of Balören Village in Kocaeli

Kıymet KAYA*

ÖZ

“Dâr” veya “dârdan indirme erkânı”, Alevi-Bektaşî inancında ölümle ilgili inanışlara ait önemli bir ritüeldir. Bu erkân, günümüze kadar varlığını sürdürmüş olup musâhibli taliplerin ölümünün ardından icra edilmektedir. Araştırma, Kocaeli ili İzmit ilçesinde Balören Köyü’nde (eski adıyla Belen) uygulanan dârdan indirme erkânı ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın birinci bölümünde Balören Köyü’nün tarihi ve coğrafi konumu, ikinci bölümünde “dâr kavramı” ve son olarak “dârdan indirme erkânı”na yer verilmiştir. Araştırmada, Hakk’a yürüyen üç kişi için 28 Ocak 2024 tarihinde Balören Köyü Cemevi’nde Pir Sultan Abdal Ocağı’na bağlı Kazım Güneş Dede önderliğinde yürütülen dârdan indirme erkânı katılımcı gözlemci olarak incelenmiştir. Araştırmanın amacı; Balören Köyü’nde gerçekleştirilen dârdan indirme erkânının uygulanışını kayıt altına alarak, Alevi-Bektaşî kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına ve kolektif bilincin oluşturulmasına aracılık etmesidir. Bu araştırma, sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemi olarak kabul edilen etnografik alan araştırmasına dayanmaktadır ve konuyla ilgili tarihsel ve güncel kaynaklar titizlikle incelenmiştir. Özellikle Alevi literatüründe kabul görmüş önemli eserler taranmış ve birincil kaynaklara erişim sağlanmıştır. Araştırma sonucunda, Kocaeli Balören Köyü’nde dârdan indirme erkânının sadece Hakk’a yürüyen kişiyi huzura erdirme amacının ötesinde, aynı zamanda toplumun birlik ve beraberliğini güçlendiren önemli bir sözlü kültür ürünü olduğu, kolektif bilincin oluşturulmasına aracılık ederek toplumun dayanışmasını desteklediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Alevilik, Bektaşîlik, cem, dârdan indirme erkânı, Balören Köyü.

ABSTRACT

The “dâr” or “dârdan indirme erkânı” [meaning of the word: doorstep ceremony] is an important ritual related to death beliefs in Alevi-Bektashi tradition. This ceremony has survived to the present day and is performed after the death of musâhib initiates. The research was limited to the practice of “dârdan indirme erkânı” in the vil-

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Kocaeli/Türkiye. E-posta: kiymet.kaya@kocaeli.edu.tr. ORCID: 0000-0003-3912-859X.

lage of Balören (formerly known as Belen), located in the İzmit district of Kocaeli province. Within this framework, the first part of the study deals with the historical and geographical location of Balören Village, the second part deals with the concept of “dâr”, and finally the “dârdan indirme erkânı” is discussed. The research involved participant observation of the dâr ceremony performed by Kazım Güneş Dede, affiliated with the Pir Sultan Abdal Lodge, at Cemevi in the village of Balören on January 28, 2024 for three deceased people. The aim of the study was to document the performance of the dâr ceremony in the village of Balören in order to contribute to the preservation and transmission of Alevi-Bektashi culture to future generations and to promote collective consciousness. This research is based on the qualitative research method widely accepted in the social sciences, known as ethnographic field research, and historical and contemporary sources related to the topic have been meticulously examined. In particular, significant works recognised in Alevi literature have been reviewed and access to primary sources has been obtained. The research has concluded that the tradition of dârdan indirme in the village of Balören, Kocaeli, serves not only to bring peace to the departed soul but also functions as a significant oral cultural practice that strengthens the unity and solidarity within the community. It has been found to facilitate the formation of collective consciousness and support community cohesion.

Keywords: Alevism, Bektashism, cem, dârdan indirme ritual, Balören Village.

Giriş

Alevi-Bektaşî inancında vefat eden kişi için “Hakk’a yürüdü” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade, insanın Tanrı’dan geldiğine ve nihayetinde ona döneceğine olan inancı yansıtmaktadır. Ölüm bu dönüşün adı; insanoğlu ise ölümün kaçınılmazlığını bilen tek varlıktır. Ölüm törenleri sonsuz bir yolculuğun başlangıcını temsil etmektedir. Farklı uygarlıklarda ölüm farklı şekilde algılanırken, tümünde ortak olan tek bir yan vardır: Acı. İşte böylesine hayatın en büyük sırrı olan ölüm sonucunda, Alevi-Bektaşî inancında “Hakk’a yürüyen” bir kişi için “helallik alma” amacıyla yapılan toplantıya “dârdan indirme”, yapılan erkâna da “dârdan indirme erkânı” denilmektedir. Alevi-inanç-dede ocaklarının tümünde var olan bir erkân olmayan dârdan indirme erkânı, özü bakımından, ölen bir canın eşi, dostları veya vasisi, tıpkı o can hayattaymış gibi onun adına, özellikle başta yakınları olmak üzere, birlikte olduğu insanlarla helalleşmesi, geride kalanlarla arasındaki alacak-verecek meselelerini çözüme kavuşturması, varsa onların hakkını yerine getirmesi ve ölen kişiyi dârdan bekletilmemesi gerektiği düşüncesiyle icra edilmektedir (Üzüm, 2008: 168).

Alevi-Bektaşî inancı üzerine yapılan araştırmalarda, dâr erkânları ve diğer erkânlar, bilim dünyasına önemli veriler sunmaktadır. Bu sebeple günümüzde, geleneksel değerleri içeren erkânların bilim aracılığıyla veya benzer yöntemlerle kayıt altına alınması kaçınılmaz bir gereklilik hâline gelmiştir. Çünkü bu erkânlar, Alevi-Bektaşî kültüründe yerel izler, semboller ve kültürel kodlar taşıyarak, bu inanç sistemleri hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmamızın evreni, 28 Ocak 2024 tarihinde Kocaeli ilinin İzmit ilçesine bağlı Balören Köyü Cemevi'nde gerçekleşen “dârdan indirme erkânı” olarak belirlenmiştir. Köyde yaşayan üç kişinin Hakk'a yürümesi nedeniyle düzenlenen bu erkân, Pir Sultan Abdal Ocağı'na bağlı Kazım Güneş Dede tarafından yönetilmiş ve köydeki insanların huzurunda icra edilmiştir. Balören Köyü'nde dârdan indirme erkânı “dâr cemi”, “dârdan indirme”, “dârdan düşürme” gibi isimlerle bilinmektedir. Bu köy, Kocaeli'nin kültürel ve sosyal dokusunu zenginleştiren gelenekleriyle tanınan bir köydür. Bu köyde yaşayan Alevi toplulukları, yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılan örf, adet ve erkânlarla büyük bir bağlılık göstermektedir. Bu erkânlar arasında önemli bir yere sahip olan dârdan indirme erkânı ise, köy halkının hayatında derin izler bırakmış ve toplumsal dayanışmanın önemli bir simgesi hâline gelmiştir.

1. Balören Köyü'nün Tarihi ve Coğrafi Konumu

Kocaeli ilinin İzmit ilçesine bağlı Balören Mahallesi (Köyü) İzmit'te yer alan 102 mahalleden yalnızca biridir. Balören Köyü'nün adı 2009 yılına kadar Belen olarak bilinmekteydi. “Belen” ise kelime anlamıyla “sırt” demektir ve bu köy, adı gibi 380 rakımlı bir sırt üzerine kurulmuştur. Ancak, aynı isimde birkaç köy olması nedeniyle idari karışıklıklar yaşanması sonucunda köyün adı Balören olarak değiştirilmiştir. 2014 yılı Nisan ayı ile birlikte, köyler aynı adla mahalleye dönüştürüldüğü için şu anda bu köy Balören Mahallesi olarak kayıtlarda geçmektedir (URL-1). Balören Köyü, Yavuz Sultan Selim döneminde yaklaşık 470 yıl önce, Tokat'ın Turhal Keçeciler köyünden gelen Tahtacı Yörük lakaplı Keçeci Seyit Ahmet tarafından kurulmuştur. Zamanla Eskişehir, Amasya, Çorum-Alaca, Bingöl ve Kandıra'dan gelen göçlerle birlikte köy nüfusu artmış ve bugünkü yapılanmasını almıştır. Köyün nüfusu Alevi Türkmenlerden oluşmaktadır ve hâlen Alevi erkânları ve dedelik geleneği bu köyde devam etmektedir. Köyde bir cami ve bunun yanı sıra cem evi de yer almaktadır. Cem erkânları ise genellikle kış aylarında cemevinde gerçekleştirilmektedir (Çetin, 2016: 1155). TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) ADNKS 2024 verilerine göre Balören Köyü'nün toplam nüfusu 560'tır. Bu nüfusun 281'i erkek, 279'u ise kadındır. Köyde 10 sülale ve 4 ocak bulunmaktadır.

olup her sülalenin ise kendi ocağı ve her ocağın da kendi dedesi mevcuttur. Köyde yer alan sülale ve ocaklar ise aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

<i>Bağlı Olduğu Alevi Ocağı</i>	<i>Sülalenin Adı</i>	<i>Lakapları</i>	<i>Soyadları</i>
Keçeci Baba Ocağı	Keçeciler	Hacıoğulları	Akbaş
		Tahir Dedeler	Uçar
		Arif Anağil	Doğru
		Yetim Dedeler	Demir
		Anaçlar	Uray
		Hacıoğulları	Yaman
		Eminler	Baban

Tablo 1. Keçeci Baba Ocağı'na Bağlı Sülale ve Lakapları

<i>Bağlı Olduğu Alevi Ocağı</i>	<i>Sülalenin Adı</i>	<i>Lakapları</i>	<i>Soyadları</i>
Sultan Söylemez Ocağı	Ganioğulları	Gözcüler	Er
		Çayırılılar	Özmen
		Esaslar	Çakallı
		Pehlivanlar	Gürcan
		Mahmutlar	Doğan
		Mahmutlar	Özcan
		Mahmutlar	Doğu
	Karabıyıklılar	Cemaliler	Şimşek
		İbişler	Uçar
		Telliler-Ali Çavuşlar	Telli
	Aşık İsmailler	Ali Celallar	Yağız
		Yukarı Evler	Şen
		Çeteler	Tükenmez
		Aşık İsmailler- Alikı oğullar	Aşık
		Karayakalılar	Toy
Çakır Ahmetler	Kılıç		

Tablo 2. Sultan Söylemez Ocağı'na Bağlı Sülaleler ve Lakapları

<i>Bağlı Olduğu Alevi Ocağı</i>	<i>Sülalenin Adı</i>	<i>Lakapları</i>	<i>Soyadları</i>
Pir Sultan Abdal Ocağı	Çobanoğulları	Bileklikler	Kuzu
		Halil Hocalar	Özyılmaz
		Çavuş Dedeler	Yıldırıncı
		Papazlar	Seren
		Muallimler	Ergün
		Geredeliler	Üney

		Mistıklar	Uğurağ
--	--	-----------	--------

Tablo 3. Pir Sultan Abdal Ocağı'na Bağlı Sülale ve Lakapları

Bağlı Olduğu Alevi Ocağı	Sülalenin Adı	Lakapları	Soyadları
Kaygusuz Abdal Ocağı	Sivrioğulları	Alibeyler	Uzun
		Topçular	Erman
		Bilaller – Bilal Dedeler	Atmaca
		Sarı Aliler	Gümüş
	Aşağı Aliler	Boyalılar- Kara Mehmetler	Sarı
		İzmirtiler	Yeşil
		Gebeşler	Dayanıklı
	Mansuroğulları	Tosbalar	Şahin
		Bödükler	Atakan
	Salihoğulları	Nalbantlar	Olgun
		Velioğulları	Birgül
	Çakır Hasanlar	Aşıklar	Bingöl
		Aşıklar	Bingöl
		Karaböcekler / Başçavuşlar	Can
		Dozdozlar	Karakuzu
Paşa Dayılar		Umutlu	

Tablo 4. Kaygusuz Abdal Ocağı'na Bağlı Sülaleler ve Lakapları

2. Dâr Kavramı

“Dâr” kavramı, Arapça ve Farsça kökenlidir. Arapçada fiil anlamı; dönmek, dolaşmak, deveran etmek iken; isim anlamı ise evdir. Farsçada, ağaç ve meydan anlamlarını taşımaktadır. Alevilik inancında ise “dâr”, ağaç ve meydan anlamlarına paralel olarak talibin cemde meydana çıkıp durması anlamını taşımaktadır. Bu duruş, “ayak mühürlemek”, “niyaz vaziyeti”, “peymançeye durmak” ve “mühr-ü pây” olarak da ifade edilmektedir. Talip, sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine koyarak mühürlerken, sağ elini de kalbinin üzerine koyarak başı eğik bir şekilde beklemektedir. Bu duruşla, talip pirine olan saygısını ifade etmekte ve boynunun kıldan ince olduğu mesajını vermektedir (Kaplan, 2010: 257; Gölpınarlı, 1963: 8). Alevilik, insanı “Allah’ın Kâbe’si” saydığından, dârda insanın kişiliğine ve insanın içindeki Tanrı’ya olan saygıyı temsil etmektedir. Dâr, cem ayini sırasında icra edilmektedir (Kılıç, 2013: 53). Rençber’e göre ise, Alevi-Bektaşî inancında

“dâr” kavramı, ağaç ve meydan anlamlarına paralel olarak, talibin cem sırasında meydana çıkıp durduğu ve ayin-i cemin gerçekleştirildiği meydana ortasındaki özel yer anlamına gelmektedir (2020: 34). Ayrıca dâr kavramına, Alevi-Bektaşî şiirlerinde başta ulu âşıklardan Pir Sultan Abdal, Kul Himmet gibi isimler olmak üzere, Şâhî, Âşıkî gibi âşıklar da sıkça yer vermiştir.¹

Alevilikte bazı buyruklarda dört tarihsel kişiye nispetle dört çeşit dâr türünden bahsedilmektedir. Bunlar Dâr-ı Mansur, Dâr-ı Fazlı, Dâr-ı Nesîmi ve Dâr-ı Fatıma’dır. “Dâr-ı Mansur”, asılma duruşuyla simgelenen bu duruş, ağaca (dâra) asılır gibi doğruca Pir önünde durup, ellerini sallandırarak ve ayakları da mühürleyerek, asılı vaziyette durmaktır. Bu duruş Hallac-ı Mansur gibi yol uğruna ölümü göze almayı anlatmaktadır. Buyruklarda en çok adı geçen dâr türü olmakla birlikte, cemde huzura ilk çıkıldığında durulan dârdır. “Dâr-ı Fazlı”, “aşk ola” denildiğinde secdeye varıp, yüz üstü kapanmaktır. Sebebi ise, Fazlullah Hurufî yüz üstü bıçağa bırakılmıştır ve bu demektir ki Fazlı gibi hançer ciğerimdedir. “Dâr-ı Nesîmi”de ise talip, iki dizinin üzerinde doğrulup oturma şeklindedir. Nesîmi, derisi yüzülerek öldürülmüştür. “Nesîmi gibi postum yüzdürdüm” demektir. Hz. Ali’nin eşi Hz. Fatıma’ya nispet edilen “Dâr-ı Fatıma” ya da “Dâr-ı Hüseyin” ise, ayak mühürlemek olarak da ifade edilen duruşu simgelemektedir. Bu dâr esasen İmam Hüseyin’den kalmıştır. Şöyle ki; rivayete göre bir gün Hz. Muhammed torunlarından su ister. İmam Hüseyin, İmam Hasan’dan daha atik davranınca, sol ayağının başparmağını taşa vurup kanatır. İmam Hüseyin ise dedesi görmeysin diye sağ ayağını sol ayağının üzerine koyarak bu durumu gizlemeye çalışır. İmam Hüseyin’in göstermiş olduğu bu saygı ve özverinin anısına yapılan bu dâra Dâr-ı Fatıma ya da Dâr-ı Hüseyin denilmiştir. İmam Hüseyin’in bu davranışı, yolu devam ettiren canlılara “ayak mühürlemek” olarak yadigâr bırakılmıştır. Hz. Hüseyin gibi, yol uğruna canını vermeye hazır olmayı dile getirmektedir (Bozkurt, 2020: 123-124; Kaplan, 2010: 258-259).

¹ “Pir Sultan’ım der gözümde / Hiç hata yoktur sözümde / Eksiklik kendi özümde / Dârına durmağa geldim” (Dedekarginoğlu, 2018: 321). “Gece gündüz hayalinle dönerim / Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş / Günahkârım günahımdan bezerim / Özüm dâra çektim gör Hacı Bektaş” (Bazı kaynaklarda bu deyiş Hatayî adına kayıtlıdır. Söyleyişi ve içeriği ise Kul Himmet’e daha uygundur) (Yıldırım, 1997: 255). “Özüm dârdâ yüzüm yerde durmuşum / Muhammed Ali’ye ikrâr vermişim / Sekahüm hamrini anda görmüşüm / İçip kana kana mestâne geldim” (Yıldırım, 1997: 224). “Hak divâna duran iner mi dârdan / Cehdeyle cesedin kurtaran nardan / Ona kılavuzdur ol Şâh-ı Merdân / Şâh’in didârını gören eyvallah” (Özmen, 1995: 62).

3. Dârdan İndirme Erkânı

Alevi-Bektaşî inancında vefat eden kişi için “Hakk’a yürüdü” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade, insanın Tanrı’dan geldiğine ve nihayetinde ona döneceğine olan inancı yansıtmaktadır. Ölüm ise bu dönüşün adıdır. “Hakk’a yürüyen” bir kişi için “helallik alma” amacıyla yapılan toplantıya “dârdan indirme”, yapılan erkâna da “dârdan indirme erkânı” denilmektedir. Özü bakımından bu erkân, ölen bir canın eşi, dostları veya vasisi, tıpkı o can hayattaymış gibi onun adına, özellikle başta yakınları olmak üzere, birlikte olduğu insanlarla helalleşmesi, varsa onların hakkını yerine getirmesini içermektedir. Bu erkânda, ölenin eşi dostları veya vasisi, onun adına Dâr-ı Mansur’a durur ve “ağrınmış, incinmiş veya gücenmiş kimseler varsa huzura gelsinler ve haklarını talep etsinler; Allah, eyvallah” diyerek tercüman okumaktadır. Eğer ki merhumun ödenmemiş borcu bulunuyorsa veya alacaklı çıkarsa, vasiler ödemeyi kabul etmektedir. Cemde bulunan kişiler, “Öz gönül birliğiyle biz suçlarından vazgeçtik, Allah da affetsin. Ruhu şad olsun. Hak erenleri yardımcısı olsun” şeklinde dua derler. Zâkirler ise ölünün ruhunu anmak amacıyla nefes ve düvaz okumaktadır (Üzüm, 2008: 168).

Bu erkân, ölen bir Alevinin ruhunu huzura erdirmeyi ve geride kalanlar arasındaki alacak-verecek meselelerini çözüme kavuşturmayı, ölen kişinin dârdan bekletilmemesi düşüncesiyle düzenlenmektedir. Fiğlalı bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “Ölen bir Alevinin eş ve dostlarıyla, alışveriş ettiği insanlarla helalleşmeden ölmüş gibi düşünülerek bir kişinin sağlığında rızalık alma yani helalleşme nasıl yerine getirilmişse ölümünden sonra onun ruhunun huzura kavuşması için geride kalan yakınları tarafından “dâr erkânı” düzenlenir.” (2006: 270). “Isparta yöresindeki Alevi-Bektaşî inancına göre, dârdan indirme erkânı icra edilinceye kadar, Hakk’a yürüyen kişi kabirde rahat edemez. Bu süreçte, Hakk’a yürüyen kişi dârdan (ayakta) bekler. Bu nedenle Hakk’a yürüyen kişinin bir an önce rahata erdirilmesi için dârdan indirme erkânının icra edilmesi gerekmektedir” (Bal, 2004: 108). Bu düşünce ise Anadolu’da neredeyse tüm Alevilerin mutabakata vardıkları ortak bir düşüncedir. Alevi-Bektaşî toplumu için dârdan indirme erkânı diğer cemlerden farklı olarak ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü aile bireyleri bu cemi ölen yakınına yaptıkları son vazife olarak kabul etmektedir. Sadece aile bireyleri değil, Alevi-Bektaşî toplulukları da birbirlerinin dâr kurbanlarına gitmeyi bir vefa olarak görmektedir. Bu sebeple dârdan indirme erkânları diğer cemlere kıyasla daha kalabalık olmaktadır (Ersal, 2016: 449).

Alevi-Bektaşî inancına göre Hakk’a yürüyen bir kişinin ardından dâr kurbanı kesilebilmesi için o canın bir yıl toprakta yatmış olması gerekmektedir.

Burada esas olan, ölen kişinin hukukî olarak ailesiyle ve akrabalarıyla helalleştirilmesinin yanı sıra, o kişinin unutulmaması ve bir yıl sonra yakınları/arkadaşları tarafından tekrar hatırlanması, anılmasıdır (Arslanoğlu, 1998: 1). Bu durum yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Bazı yörelerde bir kişinin Hakk'a yürümesinin hemen ardından dârdan indirme erkânı icra edilirken, bazı yörelerde üçüncü, yedinci veya kırkıncı gün icra edilmektedir. Araştırmanın yapıldığı, Kocaeli ili İzmit ilçesine bağlı Balören Köyü'nde ise Hakk'a yürüyen kişinin ailesinin maddi durumuna göre erkânın ne zaman yapılacağı belirlenmektedir. Bu süre bazen 1 yıl, bazen 5 yıl bazen 10 yıl, hatta bazen 20 yıl kadar uzayabilmektedir.

4. Araştırmanın Amacı, Yöntemi, Örnekleme ve Sınırlılıkları

Bu araştırmanın amacı, Balören Köyü'nde gerçekleştirilen dârdan indirme erkânının uygulanışı kayıt altına alınarak, Alevi-Bektaşî kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına ve bu kültürde yer alan erkânların devamına katkı sağlamaktır. Bu kapsamda 2003 ve 2021 yıllarında Hakk'a yürüyen üç kişi için 28 Ocak 2024 tarihinde Balören Köyü Cemevi'nde Pir Sultan Abdal Ocağı'na bağlı Kazım Güneş Dede önderliğinde yürütülen dârdan indirme erkânı katılımcı gözlemci olarak incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır: 1. Alevi-Bektaşî geleneğinde Balören Köyü'nde dârdan indirme erkânının icra edilme nedeni nedir? 2. Balören Köyü'nde dârdan indirme erkânı nasıl icra edilmektedir?

Bu araştırmada, sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemi olarak kabul edilen etnografik alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili tarihsel ve güncel kaynaklar titizlikle incelenmiştir. Özellikle Alevi literatüründe kabul görmüş önemli eserler taranmış ve birincil kaynaklara erişim sağlanmıştır. Etnografi terimi, "etno" (insan) ve "grafi" (betimleme, tasvir etme) kelimelerinden türemektedir ve ortak kültüre sahip bir grup insanın davranışlarını, deneyimlerini, kültürel öğelerini, pratiklerini ve kodlarını yorumlayan, çeşitli veri toplama yöntemlerine başvuran ve sonucunda kapsamlı portreler oluşturan bir araştırma desendir (Erdüyan, 2017: 82; Creswell, 2018: 96).

Bu araştırmanın evreni, amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen ve Hakk'a yürüyen üç kişi için 28 Ocak 2024 tarihinde Kocaeli ilinin İzmit ilçesine bağlı Balören Köyü Cemevi'nde Pir Sultan Abdal Ocağı'na bağlı Kazım Güneş Dede'nin önderliğinde yürütülen dârdan indirme erkânı ile sınırlandırılmıştır. Bu köyün seçilme nedeni ise, öncelikle fiziksel erişim kolaylığının

olması ve dârdan indirme erkânının Balören Köyü'nde kültürel aktarıma aracılık etmesi amacıyla hâlâ sürdürülüyor olmasıdır.

5. Balören Köyü'nde Dârdan İndirme Erkânı'nın İcrası

Dârdan indirme erkânı başlamadan önce, dede cem evinin kapısından niyaz ederek içeri girer. Meydana gelerek secdeye iner ve niyazını yaparak, postuna oturur. Bu arada canlar ayağa kalkar ve dede dua verir: “Allah, Allah! Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dârdan, çağırdığınız Pir'den şefaata göresiniz. Dârlarınız, divanlarınız kabul ola. Hak Muhammed Ali yardımcınız ola. Duası bizden, kabulü Allah'tan ola. Muratlarınız hâsıl ola. Gerçeğe Hû, Mümine ya Ali.” Sonrasında canlar secdeye inerek niyaz ederler ve Tecella duasına kalkarlar. Dede: “Allah, Allah! Naz niyaz tecella temenna kabul ola, yüzünüz ak, gönlünüz pak ola.”

Sonra sırasıyla on iki hizmet yapılır. Üç bacı tarafından süpürge meydana çalınır, ibrikçi suyu getirir ve temsilî bir abdest alınır. Sonrasında post, seccade (Balören Köyü'nde ise kızıl kilim) meydana serilir ve serilirken üç defa “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” denilir. Daha sonra çerağ gülbengi ile çerağ uyandırılarak, dârdan indirme erkânı başlatılır. Meydan açıldıktan sonra sadece Hakk'a yürüyen kişilerin yakınları meydana çağrılır. Bu kişiler çoraplarını çıkararak, çıplak ayakla post, seccade (kızıl kilim) üzerinde meydana girerler ve ayaklarını mühürleyerek beklerler. Dede tarafından Araf Suresi'nin 23. ayeti ve Fetih Suresi'nin 10. ayeti okunur. Farklı bölgelerde farklı sureler de okunmaktadır. Örneğin Ankara ilinin Çubuk ilçesine bağlı Çit köyünde Fatih Suresi'nin yanı sıra, erkânın iki yerinde Bakara Suresi'nin son iki ayeti, Ayete'l-Kürsî ve üç İhlas okunmaktadır (Arslanoğlu, 1998: 6-25).

“Bismişah, Allah Allah. La feta illa Ali la seyfe illa Zülfikâr [Ali'den başka er, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur]. Rabbimiz! Nefsimize yazık ettik. Bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen kaybedenlerden oluruz, dediler (Araf Suresi 23. ayet). Eli erde, yüzü yerde, özü Dâr-ı Mansur'da. Hak Muhammed Ali yolunda. Kırklar Meydanı'nda. Cân-ı kurban, ten-i tercemân. On İki İmam, On Dört Masum-u Pak efendilerimizin dostlarına dost, düşmanları düşman olmak kavliyle. Hak erenlerin nasihatini tutmak üzere Ayin-i Cem erenlerin izni icazetiyle. Hak Muhammed Ali yoluna, Seyyid-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli Tarik-i Nâzenîn'e hazır ve dâhil olmak için koçlu kuzulu kurbanlarıyla gelmişler. Hakk'ı görmüş, Rah-ı Hak bilmişler. Nesîmi gibi yüzülüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borçtan halas olmak dilerler. Himmet'i Pir niyaz ederler. Ayin-i Cem erenleri, canlar! Ölen canlardan kul hakkına razı hoşnut musunuz?” şeklinde dedenin bu soruyu üç defa ceme sormasının ardından,

cemdekiler her seferinde “Eyvallah” demektedir. Daha sonra dede “Hak Muhammed Ali cümlelizden razı olsun.” deyince dârdakiler, “Allah Allah.” diye cevap verirler.

Dede, “Tövbe günahlarımızı estağfurullah. Tövbe günahlarımızı estağfurullah. Bilerek bilmeyerek işlediğimiz günahlara tövbe estağfurullah. Canı dinden bel bağladık evliya erkânına, hamdülillah yine durduk Pir’imin divânına. El aman sığındım erenler lütfuna, ihsanına. Bu yola canım kurban Pir’imin fermanına. Ber cemal-i Muhammed, Kemal-i Hasan, Hüseyin, Ali ra Bulende gül cemali salâvat. Allahümme salli ala seyyidina Muhammed’in ve ala seyyidina Muhammed. Canlar aşk ola! Başınızı secdeye koyun ve öyle kalın” diyerek canlara seslenir. Canlar, başlarını secdeye koyar ve dedenin yeni bir çağrısını bekler.

Dede, “Canlar geldiğiniz Ali yolu, durduğunuz Mansur Dâr-ı, gördüğünüz Hak Didâr-ı. Hak Teâla cesedinize can verdi, gönlünüze iman verdi, göz verdi görmeye, kulak verdi duymaya. Dil verdi söylemeye, ağız talip dil mürşit. Erenler meydanında ne gördünüz ne işittiniz?” deyince dârdakiler başlarını kaldırmadan “Hak gördük, hak işittik” diye cevap verir. Dede, “O demden bu deme Ali yolunda ikrar verip, baş koyan Talip’e aşk ola!” diyerek secdeye yatmış dârdakilere, “kaldırın başlarınızı” diyerek seslenir ve devam eder: “Canlar, Allah eyvallah kapısında, döktüğünüz varsa doldurun, ağılattığınız varsa güldürün, yıktığınız varsa yapın. Doğru gezin, dost gönlünü incitmeyin. Mürşide teslim-i rıza olun. Haram yemeyin, gıybet etmeyin, zina etmeyin. Elinize dilinize belinize sahip olun. Kibir ve kin tutmayın, kimseye haset etmeyin. Gördüğünüzü örtün, görmediğinizi söylemeyin. Elinizle koymadığınız bir şeyi almayın. Küçüğe izzet, büyüğe hürmet eyleyin. Hakk’ı özünüzde mevcut bilin. Erenlerin esrarına ağâh olun. Mürşidimiz Muhammed, rehberimiz İmam Ali ve Sebil-i Caferi, Güruh-u Naci, pirimiz Hünkâr-ı Hacı Bektaş-ı Veli. Özünüzü bu yola sadık eyleyin. Gelme gelme, dönme dönme. Gelenin malı, dönenin canı. Riya ile ibadet, şirk ile taat olmaz canlar. Bu meydanda söylediğiniz meydanın, sakladığınız sizin. Allah eyvallah kapısında mürşidine teslim-i rıza oldunuz mu?” şeklindeki soruya dârdakiler, “eyvallah” diyerek cevaplar. Dede, “Allah Muhammed Ali On İki İmam yolunda ikrar iman ettiniz mi?” sorusuna dârdakiler “eyvallah” diye yanıtlar. Daha sonra diyalog şöyle gelişir:

Dede: Erenlerin pişuvası, İmam Cafer-i Sadık Efendimizin mezhep ve içtihadı üzerine hak dediğini hak, batıl dediğini batıl bildiniz mi?

Dârdakiler: Eyvallah.

Dede: Ehl-i Beyt'i sevmek, sevenleri de sevmek tevella, sevmeyenlerden uzak durmak teberra ettiniz mi?

Dârdakiler: Eyvallah.

Dede: Dört Kapı-Kırk Makam hak mı?

Dârdakiler: Eyvallah.

Dede: On İki Yas-ı Muharrem hak mı?

Dârdakiler: Eyvallah.

Dede: Kırk sekiz cuma hak mı?

Dârdakiler: Eyvallah.

Dede: Üç gün Hızır orucu hak mı?

Dârdakiler: Eyvallah.

Dede: Rehber, Pir, Halife, Mürşit hak mı?

Dârdakiler: Eyvallah.

Sonrasında dede, “Hak dediniz, boynunuza borç ettiniz. Bismillahirrahmanirrahim. Ya Muhammed sana gelenler, Allah’a gelmiş sayılırlar. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönenler kendi hesabına döner, dönmeyenler büyük sevap verecektir, buyuruyor (Fetih Suresi, 10. ayet). Vel fethü gariba beşerel mümine. Ya Allah ya Muhammed ya Ali ya Pir Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli. İkrarlarınızı sabit kılmaya eyleyin. Gerçeğe Hû mümine ya Ali.” Sonrasında “niyaz edin dâra kalkacaksınız”, der ve cemdekilerin hepsi ayağa kalkar. Daha sonra dede şu şekilde devam eder: “Bismişah Allah Allah. Canlar sizi sizden aldık, size teslim ettik. Açın gözünüzü, uyandırın canınızı. Bu meydan Kırklar Meydanı’dır. Yok meydanı değil, var meydanıdır. Ar meydanı değil, er meydanıdır. Sırrın sır edildiği, canların görüldüğü Dâr Meydanı’dır. Hak Muhammed Ali yardımcınız, Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli yoldaşınız, Hızır Nebi Bekir rehberiniz ola. Dil bizden nefes İmam Ali’den ola. Gerçeğe Hû Mümine ya Ali”, der ve cemdekilere niyaz etmelerini ve sonrasında tekrar dâra kalkmalarını söyleyip, şu gülbengle devam eder: “Bismişah Allah Allah. Naz, niyaz, tecella, temenna. Tecellanız temiz, yüzünüz ak, gönlünüz pak ola. Tecella ile başlar, cehennem narı görmeye. Gerçeğe Hû Mümine ya Ali. Canlar burada Dâr-ı Mansur oldunuz, yıl abdestinden geçtiniz. Cenab-ı Allah tekrar abdestinizi bozmadan size Dâr-ı Mansur olmayı gelecek seneye nasip etsin.” Dârdakiler “Allah Allah” der.

Sonrasında dede “Buradaki canlarımız rızalık belirtti ama dışarıdaki canlarımızdan hak talep eden olursa, onların hakkı saklı kalmak şartıyla

sizleri gördük, bunu da hatırınızdan çıkarmayın. Günahınızın adı günah olsun, Allah işinizi kolay getirsin” der ve cemdekilere niyaz etmelerini söyleyerek, dâra durmak isteyen diğer canları meydana davet eder: “Canlar 2003 yılında Hakk’a yürüyen Ercan Atmaca niyetine dâra duruyorsunuz” der ve zakir tarafından aşağıda yer alan deyiş, bağlama eşliğinde söylenir. Bu sırada dâra duran herkes ayakları mühürlü bir şekilde beklemektedir. Bu şekilde dede sırayla “2003 yılında Hakk’a yürüyen Sabriye Atmaca ve 2021 yılında Hakk’a yürüyen Rıza Atmaca için dâra duruyorsunuz” der ve Şah Hatâyî’nin aşağıda yer alan deyişi zakir tarafından Hakk’a yürüyen her bir can için birer defa olmak üzere üç defa söylenir:

Hata ettim Hûda durdurdu Dâr’a
Muhammed Mustafa durdu bu Dâr’a
Ol âl-i Abâ’dan Haydar-ı Kerrar
Aliyyü’l-Murtaza durdu bu Dâr’a.

Ali’nin düldülü, Kamber, Zülfikâr
Zülfikâr-ı Aza durdu bu Dâr’a
Haticetü’l-Kübrâ, Fatîma Zehra
On İki İmamlar durdu bu Dâr’a.

Hasan’ın aşkına girdik meydana
Hüseyn-i Kerbela durdu bu Dâr’a
İmam Zeynel, İmam Bakır-ı Cafer
Kâzım, Musa, Rıza durdu bu Dâr’a.

Muhammed, Taki’den, Şah Ali Naki
Hasanü’l-Askeri durdu bu Dâr’a
Muhammed Mehdi, ol sahib-i zaman
Eşliğinde geday durdu bu Dâr’a.

Bilirim günahım çoktur ey Şah’ım
Ali oğlu Ebu durdu bu Dâr’a
On İki İmam’dır bu nur Hatâyî
Şir-i Yezdan Ali durdu bu Dâr’a.

Hata ettim Hûda çektirdi Dâr’ı
Muhammed Mustafa çektirdi bu Dâr’ı
Ol Ali Abâ’dan Haydar-ı Kerrar

Ali'yyel Murtaza çekti bu Dâr'ı.

Ali'nin düldülü, Kamber, Zülfikâr
Zülfikâr-ı Aza çekti bu Dâr'ı
Haticetü'l-Kübra, Fatima Zehra
On İki İmamlar çekti bu Dâr'ı.

Hasan'ın aşkına, girdik meydana
Hüseyn-i Kerbela çekti bu Dâr'ı
İmam Zeynel İmam Bakır-ı Cafer
Kâzım, Musa, Rıza çekti bu Dâr'ı.

Muhammed, Taki'den, Şah Ali Naki
Hasan-ül Askeri çekti bu Dâr'ı
Muhammed Mehdi, ol sahib-i zaman
Eşiğinde gedam çekti bu Dâr'ı.

Bilirim günahım çoktur ey Şah'ım
Ali oğlu Ebu çekti bu Dâr'ı
On İki İmam'dır bu nur Hatayî
Şir-i Yezdan Ali çekti bu Dâr'ı.

Hata ettim Hûda indirdi Dâr'dan
Muhammed Mustafa indi bu Dâr'dan
Ol Ali Abâ'dan Haydar-ı Kerrar
Ali'yyel Murtaza indi bu Dâr'dan.

Ali'nin düldülü, Kamber, Zülfikâr
Zülfikâr-ı Aza indi bu Dâr'dan
Haticetü'l-Kübra, Fatima Zehra
On İki İmamlar indi bu Dâr'dan.

Hasan'ın aşkına, girdik meydana
Hüseyn-i Kerbela indi bu Dâr'dan
İmam Zeynel İmam Bakır-ı Cafer
Kâzım, Musa, Rıza indi bu Dâr'dan.

Muhammed, Taki'den, Şah Ali Naki
Hasan-ül Askeri indi bu Dâr'dan
Muhammed Mehdi, ol Sahib-i zaman
Eşiğinde gedam indi bu Dâr'dan.

Bilirim günahım çoktur ey Şah'ım
Ali oğlu Ebu indi bu Dâr'dan
On İki İmam'dır bu nur Hatayî
Şir-i Yezdan Ali indi bu Dâr'dan. (Şah Hatâyî)

Zâkir deyişini tamamladıktan sonra, dede şu gülbeng ile devam eder: “Bismişah Allah Allah. Lokmalarınız kabul ola, muratlarınız hâsil ola. Hakk Muhammed Ali yardımcınız ola. Dâra çektiğiniz canların mekânı cennet ola. Dil bizden nefes Pir'den ola. Gerçeğe Hû Mümine ya Ali.” Dârda duran kişiler yerlerine geçtikten sonra, zâkir deyişlerini okumaya devam eder ve isteyenler semah dönmeye başlar. Zâkir deyişlerini okuduktan sonra ve semahlar döndükten sonra dede şu gülbengle devam eder: “Bismişah Allah Allah! Hizmetleriniz kabul ola, muradınız hasıl ola, döndüğünüz semahlar kırklar semahı ola. Kırklardan da Hz. Şah-ı Merdan Aliye'l-Murtaza'dan şefaata ola.”

Daha sonra canlar marifet için ayağa kalkar ve kadınlı-erkekli el ele tutuşarak, zâkir tarafından Şah Hatayî'nin yazdığı “Bugün Matem Günü Geldi” deyişini birlikte söylerler. Değiş bittikten sonra dede “Bismişah Allah Allah! Hizmetler kabul ola, muradlar hasıl ola. Hakk Muhammed Ali cümlemizin yardımcısı ola. Kerbelâ şehitlerinin şefaati cümlemizin üzerine ola. Dâr çeken didar göre, didar gören Hz. Fatma Ana'mızın şefaatine. Gerçeğe Hû, mümine ya Ali!” der ve “Bismişah Allah Allah! Post kadim ola, imtihanlarımız daim ola. Hayra gelmiş, hayra sermiş ola. Bu postun üzerinde dâra çekilen canların mekânı cennet ola”, diyerek Kazım Dede son gülbengini okur ve çerağcı tarafından çerağ gülbengi ile çerağ sır edilir. Hakk'a yürüyen canlar için kesilmiş dâr kurbanlarından tığlanan etler, pilavlar, lokumlar ve tatlılar ceme katılan misafirlere ikram edilir ve dârdan indirme erkânının icra edilmesi son bulur.

Sonuç

Yaşamın her evresinde kendi inanç mensuplarına sorumluluklar yükleyen Alevi-Bektaşî inancı, ölüm sonrası hayatın akıbeti için de dârdan indirme erkânı uygulamaktadır. Bu erkân, Hakk'a yürüyen kişinin yakınları ve toplumla helalleşmesini, varsa haklarını yerine getirmesini ve ruhunun Hakk katında huzura ermesini sağlamayı amaçlamaktadır. Balören Köyü'nde

dârdan indirme erkânı üzerine yapılan araştırma sonucunda, bu geleneksel uygulamanın sadece Hakk'a yürüyen kişinin geride bıraktığı insanlarla alacakları veya verecekleri konusunda helalleşmeyi sağlamak ve ölen kişinin ruhunu huzura erdirmektir ruhunu huzura erdirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumun kültürel mirasını yansıttığı, toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı güçlendirdiği, köy halkının sıkı bağlarını ve geleneksel değerlerini kalıcı hâle getirdiği saptanmıştır. Dârdan indirme erkânı, köydeki sosyal dokunun önemli bir parçası haline gelmiştir ve köy halkı arasında birbirine bağlılık ve destek duygusunu arttırmakta; toplumsal ilişkileri derinleştirmektedir. Bu erkân, aynı zamanda geride kalanları manevi olarak desteklemeyi amaçlayarak toplumsal bir dayanışma örneği sunmaktadır. Araştırma, Balören Köyü'nde icra edilen dârdan indirme erkânının zamanlamasının, ailenin maddi durumuna göre belirlendiğini göstermektedir. Bu esneklik, köydeki dayanışma ve yardımlaşma kültürünün bir yansımasıdır ve toplumun ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde adapte olmayı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, dârdan indirme erkânı Balören Köyü'nde Hakk'a yürüyen kişiyi huzura erdirmenin yanı sıra, aynı zamanda toplumun birlik ve beraberliğini güçlendiren önemli bir sözlü kültür ürünü olduğu sonucuna varılmıştır. Balören Köyü'nde dârdan indirme erkânının uygulanışı, geleneksel Alevi-Bektaşî inancının ve kültürünün yaşatılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu erkânlar, geçmişin mirasını gelecek nesillere aktarmak ve toplumsal birliği güçlendirmek için kıymetli bir araç görevi üstlenmektedir. Ancak, köydeki geleneklerin ve değerlerin korunması için sürekli özel bir çaba gerekmektedir. Bu erkânların devamlılığının sağlanması ve kültürel zenginliğin gelecek kuşaklara aktarılması için toplumun bir araya gelerek destek olması büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Arslanoğlu, İbrahim (1998). "Çubuk Yöresi Aleviliğinde Dâr Kurbanı". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 6: 11-34.
- Bal, Hüseyin (2004). *Alevi İslâm Yolu*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, Fuat (2020). *İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*. Konya: Salon Yayınları.
- Creswell, John Ward (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Çev. Selçuk B. Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çetin, Necat (2016). "Kocaeli İli İzmit-Balören (Belen) Köyünde 1320 (Miladi 1904) Tarihli Son Osmanlı Nüfus Tahriri (Yazım/Sayım)". *Uluslararası*

- Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1155-1164.*
- Dedekargınoğlu, Hüseyin (2018). “Alevîlerde Dâr’dan İndirme Cemi (Dâr Erkânı) Dede Garkın Süreği Örneği”. *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu*. Ankara: AHBVÜ Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 319-342.
- Erduyan, Işıl (2017). “Etnografi”. *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ed. Fatma Nevra Seggie. Ankara: Anı Yayıncılık, 82-104.
- Ersal, Mehmet (2016). *Alevilik/Kavramlar ve Ocak Sistemi: Çubuk Havzası Örneği*. Ankara: GÜ Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi (2006). *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1963). *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Kaplan, Doğan (2010). *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: TDV.
- Kılıç, Mustafa Cemil (2013). *Yükselen Alevilik*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Özmen, İsmail (1995). *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. Ankara: Saypa.
- Rençber, Fevzi (2020). “Alevî-Bektaşî Geleneğinde ‘Dârdan İndirme Erkânı’: Adıyaman Örneği”. *Sırat*, 1: 31-49.
- URL-1: <https://www.nufusune.com/798272-kocaeli-izmit-baloren-mahallesi-nufusu> (Erişim: 24.02.2024).
- Üzüm, İlyas (2008). *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: İSAM.
- Yıldırım, Ali (1997). *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşî Değişleri 1*. Ankara: Uyum Yayıncılık.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*